WIKIPEDIA

Haitia kreola lingvo

La **Haitia kreola lingvo** (*kreyòl*) estas kreola lingvo bazata sur la franca lingvo. Ĉirkaŭ 7,5 milionoj parolas ĝin en Haitio, kiuj estas preskaŭ la tuta loĝantaro. Pro elmigrado, kelkaj cent mil parolantoj loĝas en aliaj landoj, inkluzive de Kanado, Usono kaj Francio, ankaŭ en multaj Karibmaraj landoj, ĉefe Domingo kaj Bahamoj.

Lingve, ĝi havas kelkajn okcidentajn afrikajn influojn, kiel la volofa, kaj aliaj gbeaj lingvoj, ekzemple la fonua, kaj evea/anlo-evea. Ĝi havas du dialektojn: *Fablas* kaj altebenaĵa haitia kreolo.

Ekde 1961 oni agnoskis haitian kreolon kiel oficiala lingvo. Ĝia uzo en literaturo estas malgranda sed kreskanta. Multaj parolantoj estas dulingvaj, parolante kaj haitian kreolon kaj francan. Tamen, la kreola havas pli malgrandan socialan rangon ol la franca, laŭ opinio de iuj. Multaj instruistoj, verkistoj kaj aktivuloj emfazas fierecon pro la lingvo ekde la jaroj 1980-aj. Ekzistas jam ĵurnaloj, radio- kaj televid-programoj en tiu lingvo.

Haitia kreola lingvo	
Kreyòl	
Parolata en	Haitio, Bahamoj, Kanado, Kajmaninsuloj, Dominika Respubliko, Franca Gviano, Gvadelupo, Puerto Rico, Usono
Parolantoj	12 000 000
Denaskaj parolantoj	7,8 milionoj
Fremdlingvo / dua lingvo por	?
Skribo	latina
Lingvistika klasifiko	
Kreola lingvo	
Oficiala statuso	
Oficiala lingvo en	Haitio
Reguligita de	Akademi Kreyòl Ayisyen
Lingvaj kodoj	
Lingvaj kodoj	
ISO 639-1	ht
ISO 639-3	hat
Glottolog	hait1244
Angla nomo	Haitian Creole
Franca nomo	créole haïtien

Specimeno

Artikolo Unu de la Universala Deklaracio de Homaj Rajtoj:

Tout moun sou tè a fèt tou lib. Tout gen menm valè (nan je lasosyete), tout moun gen menm dwa devan Lalwa. Tout moun fèt ak yon bonsans, tout fèt ak yon konsyans epi youn fèt pou trete lòt tankou frè ak sè.

Enhavo

Kelkaj simplaj frazoj

(Teksto en ortaj krampoj **[ ]** estas IFA notacio.)

- Saluton — Salu [salu]
- Bonan matenon — Bonjou [bõʒu]
- Bonan vesperon — Bonswa [bõswa]
- Adiaŭ — Na we [nawe], (aŭ N ap we) [napwe]
- Bonvolu — Silvouple [silvuple], souple [suple]
- Dankon (multe) — Mèsi (anpil) [mɛsi (ãpil)]
- Kiel vi fartas? — Kijan ou ye? [kiʒãuye]

- Kio estas via nomo? — Kijan ou rele? [kiʒãurele]
- Mia nomo estas... — M rele... [m̩rele]
- Mi amas vin — M renmen w [m̩rɛ̃mɛ̃w]
- Kiom/Kiom da — Kombyen? [kõbjɛ̃]
- Kiel? — Kijan? [kiʒã] aŭ Koman? [komã]
- Kiu (homo)? — Ki moun? [kimun]
- Kiu? (aĵo) — Ki lès?
- Kie? — (Ki) Kote? [kikote] / Ki bo? [kibɔ]
- Kiam? — Ki lè? [kilɛ]
- Kial? — Pouki(sa)? [puki(sa)]

Specimeno de la vortprofizo

Se la franca font-vorto ne estas sama kiel la franca traduko, la fonto notiĝas en krampoj. Plejparte, la malsamo estas pro tio ke, la haitia lingvo reanalizis la francan difinan artikolon (en esperanta gramatiko, la vorto *la*) kiel parto de la nomvorto.

Kreola — Franca — Esperanto

- zwazo [zwazo] — oiseau (<(les) oiseaux) [(lez)wazo] — *birdo*
- Ozetazini [etazini] — États-Unis (<(aux) États-Unis [(oz)etazyni]) — *Usono*
- vwazen [vwazɛ̃] — voisin [vwazɛ̃] — *najbaro*
- nimewo [nimewo] — numéro [nymero] — *numero*
- lalin [lalin] — (la) lune [(la)lyn] — *luno*
- dèyè [dɛjɛ] — derrière [dɛrjɛr] — *malantaŭ*
- zye [zje] — oeil (<(les) yeux [(lez)jø]) — *okulo*
- Bondye [bõdje] — Dieu (<(Bon) Dieu [bõdjø]) — *Dio*
- makak [makak] — singe (<macaque [makak]) — *simio*
- kay [kaj] — maison — *domo*
- bekann [bekan] — bécane — *biciklo*
- diri [diri] — riz (<(du) riz [dyri]) — *rizo*
- pwa [pwa] — pois [pwa] — *fabo*
- blan [blã] — blanc; étranger — *blanka*; *blankulo*, *fremdulo*

Vidu ankaŭ

- Vuduo
- Listo de kreolaj lingvoj

Eksteraj ligiloj

- Vortaro: haitia kreola lingvo - angla. (http://www.kreyol.com/dictionary)
- Utilaj vortoj kaj frazoj por vizitantoj al Haitio kun angla traduko. (http://www.travelinghaiti.com/haitian_kreyol.asp)

- Radiofoniaj programoj en la haitia kreola lingvo. (http://www.rfi.fr/fichiers/Langues/creole/rfi_creole_main.asp)